

13. Grosul V. Ja. Russkij konservativizm XIX stoletija. Ideologija i praktika / V. Ja. Grosul, G. S. Itenberg, V. A. Tvardovskij i dr. – M., 2000.

14. Smolij V. A. Formuvannja social'noi' svidomosti narodnyh mas Ukraїny v hodi klasovoi' borot'by: druga polovyna XVII–XVIII st. – K. : Nauk. dumka, 1985.

15. Solov'ev V. S. Sochinenija v 2 tomah / V. S. Solov'ev. – M. : Pravda, 1989. – T. 2. Chtenija o bogochelovechestve. Filosofskaja publicistika.

16. Sarbej V. G. Nacional'ne vidrozhennja Ukraїny / V. G. Sarbej. – K. : Al'ternatyvy, 1999.

Богуцкая А. Л., ассистент кафедры истории и философии, Подольский государственный аграрно-технический университет (Украина, Каменец-Подольский), ikolosyuk@ukr.net

Социально-сословные трансформации на Правобережье в конце XVIII – первой половине XIX в.

Дана характеристика социально-сословному развитию края, который привел к тому, что украинцы оказались единственными на своей земле в бесправном положении.

Ключевые слова: Правобережная Украина, Российская империя, социально-экономическое, общественно-политическое развитие, инкорпорационная политика, этнос, нация.

Bohutskaya A. L., Assistant of the Department of History and Philosophy, Podolsk State Agrarian Technical University (Ukraine, Kamenez-Podolsk), ikolosyuk@ukr.net

Social – a state of transition on the Right Bank in the late XVIII – early XIX century

This article describes the social and Estates of the region, which led to the fact that Ukrainian were united in their land of suppression.

Keywords: Right-bank Ukraine, Russian Empire, socio-economic, socio-political development, inkorporatsiyna politics, ethnicity, nation.

* * *

УДК 94(477)

Гапоненко Д. І.

кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства, політології і соціології, Чернігівський національний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка (Україна, Чернігів), crystalsword@ukr.net

ЦЕРКОВНІ ІЄРАРХИ В ІСТОРІЇ НІЖИНСЬКОГО БЛАГОВІЩЕНСЬКОГО МОНАСТІРЯ

Стаття присвячена життю і діяльності церковних ієрархів, похованих у Ніжинському Благовіщенському соборі, а саме: архимандриту монастиря, а пізніше єпископу Білгородському і Обоянському Єпіфанію Тихорському, Болгарському митрополиту Михайлу Грецькому, архієпископу Волинському і Житомирському Інокентію і єпископу Кавказькому і Ставропольському Іоаннікію Образцову. Також автор дослідив некропіль, який знаходився на території Благовіщенського і Ветхоріздвяного монастирів.

Ключові слова: Ніжинський Благовіщенський монастир, церковні ієрархи, некропіль, святині.

Монастирі – це духовні об'єднання однодумців, для яких головним у житті було відречення від світу і присвячення власного життя Богові, при цьому вони не повинні мати ні дому, ні речей, необхідних для проживання, ні багатства. В житті ченців було тільки одне – служіння християнським ідеалам. Разом з тим політичні події, що відбулися в середині XVII ст. в Україні, суттєво вплинули на спосіб життя як населення в цілому, так і чернецтва зокрема. Проте духовні святині обителів не втратили свого значення, а навіть навпаки, слугували своєрідними символами, що привертала увагу чималої кількості віруючих. Однією з таких святинь були монастирські некрополі, а особливою пошаною користувалися поховання визначних церковних ієрархів, з іменами яких пов'язувалося чимало історій, переказів і легенд.

Під час дослідження історії Ніжинського Благовіщенського монастиря було виявлено, що далеко не всі з його настоятелів закінчили своє життя у м. Ніжині. Так, із 40 архимандритів, які керували обителлю, лише двоє поховані у Благовіщенському соборі. Це Платон Левицький (1749) та Йосиф Миткевич (1762). Крім того, три архимандрити поховані на погості Благовіщенської обителі: Платон Григорович (1839), Варфоломій Левицький (1873) та Іоан (1911) [1, арк. 4]; троє – у монастирі Різдва Пресвятої Богородиці: Арсеній Домонтович (1799), Павло Чедневський (1803) і Євген Прозоров (1830). Усі інші настоятелі були переведені з Ніжина до інших міст і обителів, де й закінчили своє земне життя. За те під склепінням Благовіщенського собору знайшли спокій чотири святителі, кожен з яких був визначною постаттю [2, с. 77–78].

Життя двох ієрархів, мова про яких піде далі, були тісно пов'язані, як Ніжинським Благовіщенським монастирем, так і один з одним. Перший з них, Єпіфаній Тихорський, народився у Польщі, де і коли наразі невідомо. Закінчив Київську духовну академію і потім деякий час працював у ній викладачем. З 1711 р. виконував обов'язки намісника Києво-Братського монастиря, звідки його призначили ігуменом Глухівської Петропавлівської обителі, а в 1719 р. перевели до Ніжина [1, арк. 2].

Керуючи справами Благовіщенського монастиря, настоятель неодноразово звертався до гетьмана І. Скоропадського зі скаргами з приводу різноманітних безпорядків, що відбувалися в монастирських вотчинах, зазначаючи, що окремі з них просто називалися монастирськими, а насправді ними володіли зовсім сторонні люди, не маючи на це законного права. Що стосувалося духовних справ, то у 1720 р. архимандрит заснував у монастирі спеціальний синодик для поминання померлих царського роду, Синоду та духовних благодійників обителі.

Пізніше, 9 липня 1722 р., Єпіфаній Тихорський був посвячений у сан єпископа Білгородського і Обоянського, де служив упродовж дев'яти років. У 1722 р. в Білгороді він заснував слов'яно-латинську школу, яку в 1725 р. перевели до Харкова, а в 1731 р. надали статус колегіуму. Помер Єпіфаній Тихорський 2 липня 1731 р., похований у Благовіщенському соборі у Ніжині.

За часів його керування сталася подія, яка потім привертала увагу багатьох жителів м. Ніжина і мала велике значення для обителі, як важливого осередку духовного життя. мова йде про приїзд сюди іншого святителя – Михайла Грецького. Звідки він походив і яку єпархію очолював, достовірно встановити не вдалося. Однак існувало припущення, що він був Болгарським митрополитом з Шумли і під час війни польського короля Яна III Собеського з Молдавським господарем Дукею в 1683 р. переїхав до Могильова, який тоді перебував у його духовному віданні. Через деякий час Михайло відправився до царя Петра I з проханням призначити його єпископом, за іншими даними, його запросили для участі у суді над царевичем Олексієм. Зупинившись у Ніжині, митрополит захворів і невдовзі помер. Сталася це у 1721 р.

Достеменно відомо, що святитель Михайло за походженням був грек, і це не завадило йому отримати сан архієрея у слов'янських країнах. Найбільш вірогідна

причина його приїзду до Лівобережної України, скоріше за все, – збирання милостині, як це робили інші грецькі святителі впродовж XVII – XVIII ст. Подорожуючи країною, Михайло безперечно мав намір зупинитися в Ніжині, тому що там існувала досить велика і заможна грецька община, яка на початку XVIII ст. зміцніла настільки, що власним коштом заклала кам'яну Михайлівську церкву, освячену в 1731 р., проте залишитись у місті надовго йому не судилося. Можливо, ніжинські греки і поховали б свого земляка у власному храмі, але на той час Михайлівська церква ще будувалася, і тому святителя поховали у нещодавно висвяченому Благовіщенському соборі.

Ходили легенди, нібито тіло святителя Михайла Грецького залишалося нетлінним. Підтвердження того вперше виявили при похованні колишнього архімандрита Благовіщенського монастиря єпископа Єпіфанія Тихорського у 1731 р. в одному склепі зі святителем Михайлом, саме тоді його тіло бачили нетлінним.

На початку XIX ст. архімандрит Віктор Черняєв відкрив склеп митрополита і теж констатував нетлінність його мощів, через що наказав на стіні собору біля могили святителя намалювати його зображення у повний зріст і помістити напис: “Сего святителя Михаїла здесь почивают нетленные мощи; с 1721 г.” За його ж наказом у соборі зробили тимчасовий вхід до усыпальниці, а після того, як реставраційні роботи завершилися – закрили. Пізніше у 1858 р. преосвященний Іоаннікій Образцов у донесенні Чернігівському архієпископу Павлу Подлипському про загальний стан обителі вказував на поховання святителя Михайла, мощі якого залишалися нетлінними. Таке свідчення архіпастиря тим більше заслуговувало на увагу, оскільки після смерті останнього під час поховання у 1880 р., незважаючи на значну вологість у приміщенні собору і особливо у склепі, ченці ще раз бачили нетлінні мощі святителя Михайла. Наприкінці XIX ст. архімандрит Григорій Лукашевич, на прохання віруючих м. Ніжина і округи, запровадив у монастирі звичай проводити соборну панахиду за Михайлом Грецьким. Пам'ять святителя в обителі вшановували 30 вересня у день Михайла, першого Київського митрополита [3, с. 3–17].

Іншим святителем, похованим у стінах Ніжинського Благовіщенського собору був архієпископ Волинський і Житомирський Інокентій, який у 1840 р. проїжджав з Волині на Орловську кафедру. По дорозі він на деякий час зупинився у місті, а перепочивши, преосвященний відправився в дорогу, але невдовзі важко захворів і був змушений повернутися до м. Ніжина, де невдовзі помер.

До призначення на Орловську кафедру він викладав у Пермській духовній семінарії, потім, за рекомендацією Михайла Сперанського, його затвердили на посаду вікарія до Московської єпархії, а з Москви направили до Курська, звідки призначили архієпископом Волинським і архімандритом нещодавно поверненої з унії у православ'я Почаївської Лаври. Преосвященний служив там упродовж восьми років (1832–1840) і залишив по собі пам'ять доброго господаря, розумного адміністратора і відвертої людини. Він же переконав прийняти постриг і призначив намісником Почаївської Лаври Кременецького протоієрея Григорія Рафальського, який потім з ім'ям Антоній став Санкт–Петербурзьким митрополитом.

Преосвященного Інокентія поховали біля західної стіни у Благовіщенському соборі праворуч від входу. Над його склепом знаходилася мідна меморіальна дошка з написом: “Лета Господня 1840 апреля в 25 день Преосвященный Иннокентий архиепископ Орловский и Севский, на пути от Волынской паствы к Орловской возванный ко граду Небесному здесь оставил земную хramину тела, поживши на земле лет 56–ть, архиерействовал почти 9 лет” [2, с. 79].

6 жовтня 1857 р., до Ніжинської обителі направили звільненого на пенсію єпископа Кавказького і Ставропольського Іоаннікія Образцова. У 1858 р. він подав клопотання до Синоду, щоб йому доручили керувати господарською частиною Ніжинського Благовіщенського монастиря без додаткової оплати, залишаючи при цьому посаду настоятеля обителі. Синод погодився, але займався єпископ справами обителі не довго. Вже наступного року він сам відмовився від виконання обов'язків через похилий вік. З того часу і до самої смерті він жив у Ніжинському Благовіщенському монастирі, не приймаючи активної участі у справах обителі.

Преосвященний Іоаннікій Образцов (1792–1880), уродженець Тверської єпархії. Народився у родині поміщика в с. Титівка, початкову освіту здобув у Тверській духовній семінарії, а пізніше продовжив навчання у Санкт–Петербурзькій духовній академії, по закінченню якої його залучили до другого розряду академічних вихованців. 18 липня 1817 р., з утворенням комісії духовних училищ, отримав звання кандидата, а 24 липня того ж року, ще світською людиною з ім'ям Іоанна Образцова був направлений до Чернігівської духовної семінарії викладачем грецької та єврейської мов, одночасно там само обіймав посаду секретаря. У його атестаті від 31 липня 1817 р. була примітка, що під час випуску з академії йому виповнилося 25 років, завдяки чому вдалося точно встановити дату його народження, оскільки інших джерел з цього приводу не знайдено. 28 серпня 1819 р. у м. Чернігові Іоанн Образцов прийняв постриг з ім'ям Іоаннікія, а вже 4 грудня того ж року за відмінну працю і зразкове дотримання правил чернечого життя його посвятили в ієромонаха і нагородили набедреником. Продовжуючи службу в Чернігові, 21 грудня 1819 р. Іоаннікій Образцов став членом правління семінарії з навчальної частини, а 13 липня 1820 р. він уже виконував обов'язки присутнього Чернігівської декастерії. У 1821 р. його перевели до Мінської семінарії на посаду ректора, де він одночасно викладав богословські науки.

Надалі Іоаннікій Образцов працював ректором семінарій у Могилеві (з 16 липня 1824), Тобольську, де 31 січня 1828 р. його нагородили орденом Св. Анни II–го ступеня, Пермі (з 21 лютого 1828) і Пензі (з 18 липня 1829). 7 березня 1832 р. за наказом Синоду він був викликаний до Санкт–Петербургу для прийняття В'ятської єпархії, яку очолював до 1835 р. [4, с. 401–404]. Потім упродовж 15 років преосвященний перебував в Уфі, де очолював місцеву єпархію, а в 1850 р. виїшов наказ про його призначення до Кавказької єпархії. Архіпастир сам просив, щоб його перевели на південь до регіону з більш м'яким кліматом з розрахунком поправити здоров'я, але надії не справдилися. Сили поступово залишали Іоаннікія Образцова, і за власним клопотанням від 6 жовтня 1857 р. його звільнили на

пенсію і направили до Ніжинського Благовіщенського монастиря, де він прожив 22 роки і адміністративними справами практично не займався.

17 квітня 1880 р., у Великий четвер, владика востаннє висповідався і причастився, а у чотири години ранку наступного дня його не стало. Монастирська братія під наглядом архімандрита Григорія Лукашевича одягла померлого у відповідності до високого архієрейського сану і через годину відправила соборну панахиду, а о шостій вечора панахиду відправило біле духовенство м. Ніжина. У суботу тіло преосвященного з його покоїв перенесли до Благовіщенського собору і у той же час настоятель надіслав телеграму єпископу Чернігівському та Ніжинському Серапіону Маєвському, в якій повідомляв про смерть Іоаннікія Образцова. Приїхавши до м. Ніжина, він 22 квітня прийняв місцеве духовенство, з яким вирішував, де проводити заупокійну літургію, оскільки в Благовіщенському соборі ще не відкрили богослужіння після зими. Зранку наступного дня єпископ оглянув церкви – монастирську Петра і Павла і сусідню приходську Успенську – після чого вирішив проводити літургію в останній. У середу 23 квітня о шостій вечора тіло померлого перенесли до Успенської церкви. Літургію проводив архієпископ з архімандритом Г. Лукашевичем, протоіереями І. Чернявським і А. Хойнацьким та двома ієромонахами.

Після того Серапіон Маєвський звернувся до присутніх з проповіддю “О зажде безмертия в человеческом духе”, у якій зазначав, що був близько знайомий з померлим і знав про його ревне бажання служити православної церкві. Він дивувався, з якою енергією майже дев’яносторічний старець просив, щоб хто–небудь подав клопотання про його призначення єпархіальним архієреєм, і це після більш ніж 30 років життя у сані архієпископа. Чернігівський преосвященний наводив приклади, що подібний потяг міг бути викликаний не доліком коштів, або глибоко прихованим у душі честолюбством, славолюбством і бажанням владарювати над іншими, однак одразу ж зазначав, що Іоаннікію Образцов завжди був гарно забезпечений державою, а скромне і усамітнене життя у Ніжинській Благовіщенській обителі вказувало на відверту відразу до влади. У такому потязі Серапіон Маєвський убачав любов до життя і роботи, і ця любов ставала тим сильнішою, чим ближче архіпастир наближався до смерті. Єпископ характеризував Іоаннікію Образцова як людину привітливую, незлу, тверезу, добродісну, благочинну і миролюбиву. Вказував, що його життя цілком відповідало його прізвищу – Образцов: “...образцом был он для верных в слове, в житии, в любви, в духе, в вере, в чистоте” [5, с. 386–390].

Після цього надгробне слово промовив протоіерей А. Хойнацький. Він звернув увагу на те, що Іоаннікію Образцов тривалий час страждав від хвороб, через що навіть відмовився від архієрейської служби і просив перевести до Малоросії, де сподівався відпочити і знову повернутися до церковних справ, але так не трапилося. Кожний наступний рік поступово вичерпував здоров’я святителя, а в останні роки життя він навіть не міг пересуватися без сторонньої допомоги. У той же час протоіерей робив наголос на тому, що для справжнього християнина з усіх днів страсного тижня найбільш важли-

вим є день становлення святого таїнства тіла і крові Христа.

Віруючі вважали для себе найбільшої бідою і знаменням гніву Божого не причаститися святими таїнствами у Великий четвер, і покійний ніби навмисно чекав цього значного дня перед власною смертю, щоб востаннє стати причасником трапези Божої. За днем тайної вечері слідував не менш значний день страстей і смерті Ісуса Христа – саме у цей день помер Іоаннікію Образцов. І насамкінець А. Хойнацький указував, що поховання відбувалося у дні світлої “седмици”, коли усі поховальні звичні пісні, за церковним уставом, змінювалися високими урочистими пасхальними піснями, що вважав не випадковим. Узагалі вся його промова проникнута чудовими порівняннями земного і потойбічного життя, вознесенням душі з відродженням природи після зимового сну, роздумами з приводу тогочасного життя церкви і людей, які віддавали всі свої сили служінню Богу [6, с. 390–398].

По закінченню похоронної відправи відбувся хресний хід з тілом померлого до Благовіщенського собору, де провели коротку літургію, на якій останнє слово промовив настоятель Ніжинської Богословської церкви Федір Васютинський. Значна частина промови присвячувалась беззаперечним високим духовним якостям владика впродовж усього його життя і особливо під час перебування у м. Ніжині. Саме за ці трохи більше ніж двадцять років духовного зв’язку з місцевим населенням виросла та моральна повага, з якою ставилися до святителя жителі м. Ніжина, підтвердження чому була присутність під час поховання високих церковних осіб регіону і великої кількості звичайних віруючих міста [7, с. 398–400].

Після цього Серапіон Маєвський зачитав грамоту, поклав її до рук померлого, і труну Іоаннікію Образцова перенесли до південної стіни собору, біля преділу Стрітєннє Господнє, де й поховали. Сучасники тих подій неодноразово зазначали, що вже давно не бачили такої кількості віруючих – на площі між собором і Благовіщенською монастирською церквою не було вільного місця – і пояснювали значну увагу людей до цієї події великою повагою місцевих жителів до померлого, святковим днем і звісткою, яка дуже швидко поширилася містом, що тіло святителя, не дивлячись на те, що після смерті пройшов майже тиждень, зовсім не почало тліти [8, с. 378–382].

Таким чином, упродовж XVIII – початку XX ст. Ніжинський Благовіщенський монастир залишався значним осередком релігійного і духовного життя регіону. Його святині, серед яких особливе місце відводилося вказаним ієрархам, не тільки привертала увагу багатьох віруючих м. Ніжина і навколишніх поселень, а й були вагомими чинниками для чіткого дотримання монастирських правил і християнських чеснот насельниками обителі.

Список використаних джерел

1. ІР НБУВ. – Ф. XXIII. – Од. збер. 323. – 5 арк. Список архимандритов Нежинского Благовещенского монастыря.
2. Хойнацкий А. Очерк истории Нежинского мужского Благовещенского монастыря / А. Хойнацкий. – Нежин, 1906. – 102 с.
3. Кулжинский Г. Розыск о Святителе Михаиле, почивающем нетленно в г. Нежине Черниговской губернии / Г. Кулжинский. – Чернигов, 1882. – 18 с.
4. Хойнацкий А. К некрологу епископа Иоанникия, скончав-

шегося в Нежине, дополнение / А. Хойнацкий // Прибавления к ЧЕИ. – 1880. – № 27. – С. 401–404.

5. Серапион (Маевский). Слово в день погребения преосвященного Иоанникия, бывшего епископа Кавказского, 24 апреля 1880 года / Серапион (Маевский) // Прибавления к ЧЕИ. – 1880. – № 27. – С. 386–390.

6. Хойнацкий А. Речь, сказанная во время отпевания преосвященного Иоанникия пред со святыми упокой / А. Хойнацкий // Прибавления к ЧЕИ. – 1880. – № 27. – С. 390–398.

7. Васютинский Ф. Надгробная речь, сказанная перед опусканием в могилу тела епископа Иоанникия, в Благовещенской церкви Нежинского мужского монастыря / Ф. Васютинский // Прибавления к ЧЕИ. – 1880. – № 27. – С. 398–400.

8. Хойнацкий А. Погребение Преосвященного Иоанникия в Нежине / А. Хойнацкий // Прибавления к ЧЕИ. – 1880. – № 27. – С. 378–382.

References

1. IR NBUV. – F. XXIII. – Od. zber. 323. – 5 ark. Spysok arhimandritov Nezhynskogo Blagoveshenskogo monastyria.

2. Hoinatskiy A. Ocherk istorii Nezhynskogo muzhskogo Blagoveshenskogo monastyria / A. Hoinatskiy. – Nezhyn, 1906. – 102 s.

3. Kulzhynskiy G. Rozysc o Sviatitele Mihaile, pochivaushem netlenno v g. Nezhnye Chernigovskoy gubernii / G. Kulzhynskiy. – Chernigov, 1882. – 18 s.

4. Hoinatskiy A. K nekrologu episkopa Ioannikia, skonchavshegosia v Nezhnye, dopolnenie / A. Hoinatskiy // Pribavlenia k CHEI. – 1880. – № 27. – S. 401–404.

5. Serapion (Maevskiy). Slovo v den' pogrebenia preosviashennogo Ioannikia, byvshego episkopa Kavkazskogo, 24 aprelia 1880 goda / Serapion (Maevskiy) // Pribavlenia k CHEI. – 1880. – № 27. – S. 386–390.

6. Hoinatskiy A. Rech', skazannaia vo vremia otepevania preosviashennogo Ioannikia pred so sviatymi upokoi / A. Hoinatskiy // Pribavlenia k CHEI. – 1880. – № 27. – S. 390–398.

7. Vasiutinskiy F. Nadgrobniaia rech', skazannaia pered opuskaniam v mogilu tela episkopa Ioannikia, v Blagoveshenskoj tserkvi Nezhynskogo muzhskogo monastyria / F. Vasiutinskiy // Pribavlenia k CHEI. – 1880. – № 27. – S. 398–400.

8. Hoinatskiy A. Pogrebenie Preosviashennogo Ioannikia v Nezhnye / A. Hoinatskiy // Pribavlenia k CHEI. – 1880. – № 27. – S. 378–382.

Гапоненко Д. И., кандидат исторических наук, доцент кафедры украиноведения, политологии и социологии, Черниговский национальный педагогический университет им. Т. Г. Шевченко (Украина, Чернигов), crystalsword@ukr.net

Церковные иерархи в истории Нежинского Благовещенского монастыря

Статья посвящена жизни и деятельности церковных иерархов, похороненных в Нежинском Благовещенском соборе, а именно: архимандриту монастыря, а позднее епископу Белгородскому и Обоянскому Елифанию Тихорскому, Болгарскому митрополиту Михаилу Греческому, архиепископу Волынскому и Житомирскому Иннокентию и епископу Кавказскому и Ставропольскому Иоанникию Образцову. Также автор изучил некрополь, который находился на территории Благовещенского и Ветхорождественского монастырей.

Ключевые слова: Нежинский Благовещенский монастырь, церковные иерархи, некрополь, святыни.

Gaponenko D. I., Candidate of historical studies, associate professor of the chair of Ukrainian studies, political science and sociology Chernihiv National Pedagogical University named after T. G. Shevchenko (Ukraine, Chernihiv), crystalsword@ukr.net

Church hierarchs in history of Nizhyn Blagovishensky Monastery

The article describes the life and work of the church hierarchs, which were buried in Nizhyn Blagovishensky Cathedral, which are: monastery archimandrite and later Bishop of Belgorod and Oboyany Euphany Tyhorsky, Bulgarian metropolitan Myhaile Gretsky, archbishop of Volyn and Zhytomyr Inokenty, bishop of Caucasus and Stavropol Ioannikiy Obratsov. Also the author has examined necropolis which was located on the territory of Blagovishensky and Vethorizdviany monasteries.

Keywords: Nizhyn Blagovishensky monastery, church hierarchs, necropolis, shrines.

* * *

УДК 94(479.24)

Гасанова Я.
диссертант, Бакинский государственный университет
(Азербайджан, Баку), matlabm@yandex.com

НОВЫЙ ВЗГЛЯД НА ИСТОРИОГРАФИЮ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Отмечается, что после развала СССР сформировалась современная историография Азербайджанской Демократической Республики. В течение этих лет наряду с критикой книг, написанных про историю Азербайджанской Демократической Республики в советскую эпоху, наблюдалось их устранение. Взамен этого в книжный оборот вводились произведения, написанные в 1918–1920-х гг. в качестве первоисточника об истории республики. Таким образом, историки современного Азербайджана фактически вернули азербайджанскому обществу понимание исторической миссии Азербайджанской Демократической Республики, проводимой в жизнь в течение 23-х месяцев.

Ключевые слова: Азербайджанская Демократическая Республика, историография, историки, азербайджано-турецкие отношения, армия.

(статья друкється мовою оригіналу)

Объявление 28 мая 1918 года Азербайджанской Демократической Республики стало важным событием в судьбе и истории Азербайджанского народа. В отличие от несправедливого отношения к истории Республики в Советском историографии в течение долгого времени, исследование Азербайджанской Демократической Республики в период независимости находится в особом центре внимания.

Начиная со второй половины 80-х гг., атмосфера обновления, которая началась в советском обществе, оказала влияние на обновление объективности в отношении к историческим фактам. Были опубликованы новые исследовательские работы, не вмещающиеся в рамки старых догм. В начале 90-х годов старый догматизм окончательно потерял свою силу и история Республики, которая имела особое значение для азербайджанской историографии, превратилась в объект многочисленных исследований. Произведения Н. Насибзаде [14], А. Балаева [19], Дж. Гасанли [7] и других авторов имеют важное значение для формирования и подтверждения новых взглядов на историю.

Среди произведений, посвященных Азербайджанской Демократической Республике, особое внимание привлекает “Азербайджанская Демократическая Республика” Н. Насибзаде [14]. Так же Н. Насибзаде выделил широкое место истории Азербайджанской Демократической Республики в опубликованном в 1996 году произведении “Внешняя политика Азербайджана” (1918–1920) [15].

По автору, после провозглашения независимости Грузией 26 мая 1918 года задержка мысли о независимости Азербайджана было больше связано с международным характером вопроса, чем с внутренними факторами. Автор пишет: “Приход Нуру Паши с 300 военными инструкторами в Гянджу по дороге Табриз–Гарабаг послужило взрыву и раньше проявляющегося оккупационного движения. Прежде чем объявить независимость, следует узнать отношение народа” [15, с. 51]. Однако последующие процессы показали, что приход Османских офицеров в Гянджу не преследует каких-либо агрессивных целей, наоборот, желают Азербайджану независимость. Создавшееся положение автор характеризует так: